

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXVI. De æqualitate virtutum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

betur. & quoniam li-
tera prudentiam plu-
ries nominat: iohic
sensus eligendus ut.
¶ In eodem 4. ar. in re-
sponse ad primi-
m, aduerte Nouit-
tie, q̄ author distin-
guit uirtutes in eas se-
cundum proprias ra-
tiones, puta fidei, pru-
dentie, temperantiae
&c. & in eas, ut uirtu-
tis perfectae ratione
habent, ita quod con-
siderat fidem inquan-
tum fides, & rursum
fidem in quantum est
simpliciter uirtus, &
sic de aliis: & inten-
dit, quod in hoc est
differentia inter fide-
infusam, & prudentiam
infusam, quod licet
neutra in quantum
uirtus possit esse
sine charitate, fides ta-
men in quantum fi-
des, esse potest sine il-
la, quia potest habere
sine illa opus suum.
Saluatur enim sine il-
la intellectus motus
a uoluntate ad creden-
dum Deo secundum
regulam diuinae reue-
lationis, licet non per-
fekte. Prudentia au-
tem infusa nec in qua-
tum prudentia potest
esse sine charitate,
quia in quantum pru-
dentia dependet magis
ab ultimo, quam a
similibus proximis:
sicut scientia a primi-
s principijs, & pro-
pterea sicut non potest
esse sine moralibus
infusis, a fortiori
non potest esse sine
charitate. Ex predictis
autem patet, quod
aliter se habet chari-
tas ad fidem & spem,
& aliter ad morales
acquisitas. Ille enim
non constituitur in
esse uirtutis secundum
essentiam, nec secun-
dum statum per chari-
tatem, aut aliquid
eius: sed dum impera-
tur ab ea, ad superio-
rem ordinem referuntur
illa: autem ex chari-
tatis praesentia for-
tuitur perfectione
status. Propter quod
Secutus in trigesima
exta dist. 3. tenens fide-
& spem esse perfectas
uirtutes, sicut mora-
les sine charitate, mi-
nus perspicaciter ui-
dit.

Cap. 2. to. 5.

Ca. 6. in prin-
cip. tom. 5.

In corp. ar.

¶ Super quæst. 64. arti-
culum quintum.

¶ In articulo quin-
to eiusdem quæst.
nihil scribendum oc-
currit.

aliqua litera esse: perfecte autem uir-
tutis rationem sine charitate non
habent. Cum enim fidei opus sit
credere Deo, credere autem sit ali-
cui propria uoluntate assentire; si
non debito modo uelit, non erit
fidei opus perfectum. quod autem
debito modo uelit, hoc est per
charitatem, quæ perficit uolunta-
tē. Omnis enim rectus motus uo-
luntatis ex recto amore procedit,
ut Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei. *
Sic igitur fides est quidem sine
charitate, sed non perfecta uirtus:
sicut temperantia, uel fortitudo
sine prudentia. Et similiter dicen-
dum est de spe; nam actus spei est
expectare futuram beatitudinem
a Deo. qui quidem actus perfectus
est, si fiat ex meritis quæ quis ha-
bet, quod non potest esse sine cha-
ritate. Si autem hoc expectet ex
meritis quæ nondum habet, sed
proponit in futurum acquirere,
erit actus imperfectus, & hoc po-
test esse sine charitate. & ideo fides
& spes possunt esse sine charitate:
sed sine charitate proprie loquen-
do, uirtutes non sunt. Nam ad ra-
tionem uirtutis pertinet, ut non
solum secundum ipsam aliquod
bonum operemur, sed etiam bene,
ut dicitur in 2. Ethic. *

AD PRIMVM ergo dicendum,
quod uirtutes morales dependēt
a prudentia: prudentia autem in-
fusa nec rationem prudentiæ ha-
bere potest absque charitate, ut po-
te deficiente debita habitudine ad
primum principium, quod est ul-
timus finis. Fides autem, & spes se-
cundum proprias rationes nec a pru-
dentia, nec a charitate dependēt:
& ideo sine charitate esse possunt,
licet non sint uirtutes sine chari-
tate, ut dictum est. *

AD SECUNDVM dicendum, q̄
rō illa procedit de fide, quæ hēt
perfectam rationem uirtutis.

AD TERTIVM dicendum, quod
Aug. loquitur ibi de spe, secundū
quod aliquis expectat futuram
beatitudinem per merita quæ
iam habet, quod non est sine cha-
ritate.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum charitas possit esse sine
fide & spe.

AD QVINTVM sic proce-
ditur. Videtur, quod cha-
ritas possit esse sine fide & spe.
Charitas enim est amor Dei: sed
Deus potest a nobis amari natura-
liter, etiam non præsupposita fi-
de, uel spe futuræ beatitudinis. er-
go charitas potest esse sine fide & spe.

¶ 2. Præter. Charitas est radix omnium uirtutum, sicut
dicitur illud Ephes. 3. In charitate radicati & fundati:
sed radix aliquando est sine ramis, ergo charitas potest
esse aliquando sine fide, & spe, & aliis uirtutibus.

¶ 3. Præter. In Christo fuit perfecta charitas, & ipse te-
men non habuit fidem & spem, quia fuit perfectus
comprehensor, ut infra dicitur. * ergo charitas po-
test esse sine fide & spe.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Hebr. 11. Sine
fide impossibile est placere Deo, quod maxime perti-
net ad charitatem, ut patet secundum illud Prou. 10.
Ego diligentes me, diligo. Spes etiam est, quæ intro-
ducit ad charitatem, ut supra dictum est. * ergo cha-
ritas non potest haberi sine fide & spe.

RESPON. Dicendum, quod charitas non solum signifi-
cat amorem Dei, sed etiam amicitiam quandam ad
ipsam, quæ quidem super amorem addit mutua
damnationem cum quadam communicatione mu-
tua, ut dicitur in 8. Eth. * Et quod hoc ad charitatem
pertinet, patet per id quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet
in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et ad Cor.
1. dicitur. Fidelis Deus, per quem tuocari, & in loca-
tatem filij eius. Hæc autem societas hominis ad Deum
quæ est quadam familiaris conuersatio eum ipso, in-
choatur quidem hic in præsentia per gratiam, perficitur
autem in futuro per gloriam, quorum utrumque
fide & spe tenetur. Unde sicut aliquis non potest
aliquo amicitiam habere, si discederet, uel desper-
ret se posse habere aliquam societatem, uel familiaris
conuersationem cum ipso: ita aliquis non potest ha-
bere amicitiam ad Deum, quæ est charitas, nisi fide
habeat, per quam credat huiusmodi societatem, & con-
uersationem hominis cum Deo, & speret se ad hanc
societatem pertinere, & sic charitas sine fide & spe
nullo modo esse potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ charitas non est
qualiscunque amor Dei, sed amor Dei, quo diliguntur
ut beatitudinis obiectum, ad quod ordinatur per
fidem & spem.

AD SECUNDVM Dicendum, quod charitas est radix
fidei & spei, in quantum dat eis perfectionem uirtu-
tis: sed fides & spes secundum rationem propriam
supponuntur ad charitatem, ut supra dictum est. *
sic charitas sine eis esse non potest.

AD TERTIVM Dicendum, q̄ Christo desuit fides
& spes, pp id quod est aliquid imperfectionis in eis,
sed loco fidei habuit apertam uisionem, & loco spei
plenam comprehensionem, & sic fuit perfecta cha-
ritas in eo.

QVAESTIO LXVI.

De equalitate uirtutum, in sex articu-
los diuisa.

¶ INDE considerandū
est de equalitate uirtutū.
ET CIRCA hoc quartū

¶ Primo, Vtrum uirtus possit esse
maior, uel minor.

¶ Secundo, Vtrum omnes uirtu-
tes simul in eodem existētes sint
æquales.

¶ Tertio, De comparatione uir-
tutū moralium ad intellectuales.

¶ Quarto, De comparatione uir-
tutum moralium adinuicem,

¶ Quinto, De cōparatione uirtu-
tū.

¶ Super quæstio-
nem 66. articulum
primum.

¶ IN titulo primi
articuli quæstio-
nis sexagesimæ sex-
tesimæ, quod cum
qui habitus dicantur
uirtutes secundum
quid, ut de uirtutibus
intellectualibus
q. 57. & theologice
informis. in q. 60.
dictum est, & alibi
similiter, ut chari-
tas, & uirtutes carit-
nales ac morales
nec infusæ, & acqui-
sitæ, & totas articu-
li sermo. circa has
feruntur. conueniens
est ut præsentibus
uirtu-

uirtutibus simpliciter accipitur. Et confirmatur hoc, quia in litera uirtus distinguitur contra scientiam & artem.

In corpore eiusdem primi articuli, nota primo, quod iste comparatione in litera posita inter prudentiam &c. habebunt in hac eadem questione proprios articulos, & ideo ibi examinandos relinquo. Nota secundum, quod auctor loquitur de uirtute perfecta secundum statum, quae sola dicitur simpliciter uirtus, cum negat eam posse intendi secundum se, quod est intendi per extensionem ad plura nunc quam prius, ut superius declarauimus distulse. Et hinc manifeste habes, quod de intentione auctoris est doctrina dicta de connexione scilicet quod uirtus perficitur in propria materia, & iam connexa alii materis. Si enim non esset hoc, iam posset extendi ad que prius non se extendebat.

Nota tertio, quod hinc habes differentiam quandam inter uirtutes intellectuales & morales in hoc quod ille etiam imperfecte secundum statum dicuntur uirtutes, iste autem nisi sint secundum statum perfectae non dicuntur uirtutes. Dicitur enim in litera, quod scientia & ars non semper extendunt se ad omnia sua, uirtus autem ad omnia sua se extendit. Et in promptu causa huius est, quia scilicet minus exigitur ad eorum finem imperfectum, quam perfectum: uirtutes autem intellectuales imperfectae habent rationem uirtutis non enim sunt uirtutes nisi secundum quid, morales autem habent perfectie rationem uirtutis, ut patet ex supra dictis. Nota quarto quatuor causas in litera augmenti intentionis uirtutum, scilicet inclinationem, naturalem inclinationem, iudicium persequens, & gratiam. Et similia nota contra Stoicos rationes alteram ex latitudine in mediis, alteram ex latitudine uiae ad in-

tum intellectualium adiuuicem. ¶ Sexto, De comparatione uirtutum theologiarum adiuuicem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Virum uirtus possit esse maior, uel minor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod uirtus non possit esse maior, uel minor. Dicitur enim in Apoc. 21. quod latera ciuitatis Hierusalem sunt aequalia: per hec autem significatur uirtutes, ut glosa dicit ibidem. Ergo omnes uirtutes sunt aequales. non ergo potest esse uirtus maior uirtute.

¶ 2. Præter. Omne illud, cuius ratio consistit in maximo, non potest esse maius, uel minus; sed ratio uirtutis consistit in maximo: est enim uirtus ultimum potentiae, ut Philosophus dicit in 1. de caelo. & Aug. in 2. de li. arb. ait, quod uirtutes sunt maxima bona, quibus nullus potest male uti. ergo uidetur quod uirtus non possit esse maior, neque minor.

¶ 3. Præter. Quantitas effectus pensatur secundum uirtutem agentis; sed uirtutes perfecte, quae sunt uirtutes in se, sunt a Deo, cuius uirtus est uniformis & infinita. ergo uidetur quod uirtus non possit esse maior uirtute.

SED CONTRA. Vbiunque potest esse augmentum & superabundantia, potest esse inaequalitas: sed in uirtutibus inuenitur superabundantia & augmentum. dicitur enim Mat. 5. Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Et Prou. 16. dicitur, In abundantia iustitia uirtus maxima est. ergo uidetur quod uirtus possit esse maior, uel minor.

RESPON. Dicendum, quod cum quaeritur, utrum uirtus una possit esse maior alia, dupliciter intelligi potest quaestio. Vno modo in uirtutibus specie differentibus, & sic manifestum est quod una uirtus est alia maior. semper enim est potior causa suo effectui: & in effectibus tanto aliquid est potius, quanto est causa propinquius. Manifestum est autem ex dictis, quod causa & radix humani boni est ratio, & ideo prudentia, quae perficit rationem, praefertur in bonitate aliis uirtutibus moralibus perficientibus uim appetitiuam, in quantum participat rationem. & in his etiam tanto est una altera melior, quanto magis ad rationem accedit. unde & iustitia, quae est in uoluntate, praefertur

A fertur alijs uirtutibus moralibus: & fortitudo quae est in irascibili, praefertur temperantiae quae est in concupiscibili, quae minus participat rationem, ut patet in 7. Eth. ¶ Alio modo potest intelligi quaestio in uirtute eiusdem speciei. & sic secundum ea quae dicta sunt supra, cum de intentionibus habituum ageretur, uirtus potest dupliciter dici maior & minor, uno modo secundum seipsam: alio modo ex parte participantis subiecti. Si igitur secundum seipsam consideretur, magnitudo, uel paruitas eius attenditur secundum ea, ad quae se extendit. Quicumque autem habet aliquam uirtutem, puta temperantiam, habet ipsam quantum ad ea quae se temperantiam extendit, quod de scientia & arte non contingit. Non enim quicumque est Grammaticus, scit omnia quae ad Grammaticam pertinent. & secundum hoc bene dixerunt Stoici, ut Simplicius dicit in commento Praedicatorum, quod uirtus non recipit magis neque minus, sicut scientia uel ars, eo quod ratio uirtutis consistit in maximo. Si uero consideretur uirtus ex parte subiecti participantis, sic contingit uirtutem esse maiorem uel minorem, siue secundum diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus: quia ad attingendum medium uirtutis, quod est secundum rationem rectam, unus est melius dispositus quam alius, uel propter maiorem assuetudinem, uel propter meliorem dispositionem naturae, uel propter perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiae donum, quod unicuique donatur secundum mensuram donationis Christi, ut dicitur ad Ephes. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, estimantes nullum esse uirtuosum dicendum, nisi qui summe fuerit dispositus ad uirtutem. Non enim exigitur ad rationem uirtutis, quod attingat rectae rationis medium in indiuisibile, sicut Stoici putabant, sed sufficit prope medium esse, ut in 2. Eth. dicitur. Idem etiam indiuisibile signum unus propinquius & propius attingit quam alius, sicut etiam patet in sagittatoribus trahentibus ad certum signum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod aequalitas illa non solum est secundum quantitatem absolutam, sed etiam secundum proportionem intelligenda: quia omnes uirtutes proportionaliter crescunt in homine, ut infra dicitur.

AD SECUNDVM dicendum, quod illud ultimum quod pertinet ad uirtutem, potest habere rationem magis uel minus boni secundum praedictos modos, cum non sit ultimum indiuisibile, ut dictum est.

AD TERTIVM dicendum, quod Deus non operatur secundum necessitatem naturae, sed secundum ordinem suae sapientiae, secundum quam diuersam mensuram uirtutis hominibus largitur, secundum illud ad Ephes. 4. Vnicuique ueltrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

ARTICVLVS II.

Virum omnes uirtutes simul in eodem existentes sint aequales.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod non omnes uirtutes in uno & eodem sint aequales inter se. Dicit enim Apostolus 1. ad Corin. 7. Vnusquisque enim

diuisibile medium. Propinquior enim est secundum se indiuisibilis iustitiae medio uir perspicacioris iudicii, quam minus accuti, & secundum opus distribuens aequalibus quasi aequalia, quam multum distantia ab aequalitate. Promptior, quoque est ad indiuisibile medium inclinatus naturaliter ad illud, quam non naturaliter: exercitatus, quam non exercitatus.

In praedica. qualitate.

Ca. 6. to. 5. q. 52. ar. 1.

Ca. 6. to. 5.

Art. sequen.

In cor. ar.

Super quaestione 66. articulum secundum.

In titulo articulo secunda quaestio nis sexagesime sextae scito titulum loqui de uirtutibus sicut in praecedenti titulo, scilicet de uirtutibus simpliciter, ut patet in processu.

In

nerlo: quia potentia & habitus specificantur ex actibus, & actus

ex obiectis, ut habetur in secundo de anima. Ad hoc dicitur, quod virtus dupliciter respicit actum. primum ut spe-

ficiam in ipsam secundum, ut effectum ipsius. & primo modo actus

cadit sub primo membro implicite, ut obiectio probat: secundo

autem modo spectat ad secundum membrum. Incendit. n. auctor, quod virtus potest con-

siderari dupliciter, primo secundum specificam differentiam, seu

rationem ut sic: secundum secundum hanc conditionem, scilicet

secundum actus reus: & vult, quod prima consideratio iudicet

virtutes simpliciter, quia secundum proprium collationem

essentially: secundum iudicet eam secundum quid, quia secundum communiam

& consequenter vult, quod virtutes intellectuales sint nobiliores

simpliciter, quam morales: quia habent nobilior obiectum.

Morales autem sunt nobiliores secundum quid: quia dant non solum facultatem actus reus, sed

facultatem recte utriusque facultate, quod est manifeste esse perfectius principium actus: & hoc habet virtus moralis. quia perficit

appetitum, cuius est mouere seipsum, & ceteras potentias. Hac

autem modo breuiter transito, quia superior declarata sunt. In eodem

tertio articulo dubium est de ratione in litera assignata, quare obiectum rationis nobilior est obiecto appetitus,

quia scilicet ratio apprehendit aliquid in vniuersali: appetitus autem

tendit in res que habent esse particulare, tum quia & ratio apprehendit particulare

& appetitus tendit in vniuersalia. appetitus enim famam & gloriam in communi, & odium latronum

genus: tum quia res habent nobilior esse in particularibus, quam in vniuersali: quia illud est reale, hoc rationis: illud simpliciter,

hoc secundum quid. Ad hoc dicitur, quod quia de nobilitate intellectus & uoluntatis

in prima parte dictum est, ideo auctor breuiter pertransiens, hanc

rationem asserit, in qua duo tanguntur, scilicet virtus operandi vniuersale,

& conditiones obiectorum. Vniuersalitas namque & particularitas extra

conditiones sunt obiectorum rationis & appetitus, tendere autem ad extra,

& habere in se, modi sunt operandi, ille appetitus, ille intellectus: & ille quidem in litera exprimitur,

ille autem non, sed insinuat & ex opposito, & ex conditione obiecti,

quia vniuersale in anima est. Est igitur nobilior ratio appetitus, quia apprehendit in vniuersali, id est, quia respicit

res secundum esse eleuatum, in quo vniuersum omnia particularia que in re

diuisa sunt. Cum enim dispersa in inferioribus vniuersa sint in superiori,

& particularia in vniuersali vniuersa, in seipsis dispersantur, consequens est

ut vniuersale altioris sit ordinis: & hoc directe intendit litera, que ex obiecto testatur se

ad omnem gloriam. Et similiter odio habemus latronum genus, pro quod ad oes latrones odium extendimus: intelligimus hanc in vniuersali

conuersione pro quanto, scilicet diuisa ad vnum contemplantum tenemus. Ad secundam autem obiectionem dicitur, quod esse in vniuersali non sumitur pro denominatione, que est vniuersalitas, sed pro esse

essentia est nobilior, quam rationale pro participatione. ergo virtus intellectualis est nobilior virtute morali.

RESPON. Dicendum, quod aliquid potest dici maius vel minus dupliciter. Vno modo, simpliciter. Alio modo, secundum quid. Nihil enim

prohibet aliquid esse melius simpliciter, ut philosophari, quam ditari: quod tamen non est melius secundum quid, id est, necessitatem patienti. Simpliciter autem consideratur vniuersum quod, quando consideratur secundum propriam rationem speciei: habet autem virtus speciem ex obiecto, ut ex dictis patet. Vnde simpliciter loquendo,

illa virtus nobilior est, que habet nobilior obiectum. Manifestum est autem quod obiectum rationis est

in materiali a quo in anima existente res extra denominatur extrinsece vniuersalis. Constat autem, quod esse immateriale, est reale, & nobilioris ac altioris ordinis a deo, ut vniuersum indiuiduum immaterialis ordinis equiualeat infinitis particularibus materialiter. Et licet esse immaterialis rerum materialium sit esse earum secundum quid, est tamen in se & in ordine vniuersi esse simpliciter, & eminentius: sicut bos in sole non est bos simpliciter,

est tamen esse solis, quod est eminentius bos, est esse simpliciter nobilior, vniuersi consuevit dici, quod bos est simpliciter bos in particulari, &

est tamen ens nobilior in anima, quam in particulari. & hoc sufficit proposito, ubi de nobilitate simpliciter obiecti, & non respectu huius, nec illius ipsius predicari, puta bouis, equi &c. est sermo.

In eodem articulo, 7. dubium est, quia auctor videtur in calce articuli quasi retractare conclusionem huius articuli, scilicet, quod virtutes intellectuales sunt simpliciter loquendo, nobiliores quam morales, dum dicit, quod ratio virtutis magis competit morali, & quod virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus: quasi dicat, quod non sunt nobiliores virtutes, quam sint nobiliores habitus. Et confirmatur hanc sententiam ex supradictis in articulo 3. quod vbi dictum est, quod virtutes intellectuales sunt virtutes secundum quid: morales autem sunt virtutes simpliciter, propter rationem hic tactam, & ibi explicatam: quia scilicet moralis perficit ad rectitudinem actus in se & in eius usu, intellectualis autem in se tantum: ex hoc enim arguitur facile sic. Quod est tale simpliciter, est nobilior in esse tali, quam quod est tale secundum quid: sed moralis est virtus simpliciter, intellectualis secundum quid: ergo moralis est nobilior virtus quam intellectualis.

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

Prima Secunda S. Thomae. S. simplici-

Ad hoc dicitur concedendo, quod auctor in calce articuli declarauerit intentionem suam, quod intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores morales, virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quam morales, virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quam morales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo auctoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, quod intellectuales virtutes sunt nobiliores morales, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, in quantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia auctor ipse in hac litera vult, quod virtus in quantum virtus, habet speciem ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, ut dicitur in 4. Metaphysica. Dicendum est ergo, quod intentione auctoris hanc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cum determinatione, ut declarabitur. secunda enim incidit cum prima, ut declarabitur, in sensu enim exposito impertinens: non enim hinc de habitus ratione tractatus est.

Ad quorum evidentiam sciendum est, quod dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, in quantum virtutes, potest namque ibi in quantum determinare rationem eorum virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo prestant morales intellectualibus. si vero determinetur specificae differentiae virtutum, sic intellectuales prestant moralibus: quia habent nobilior obiectum, unde specificas fortuantur differentias: & totum oppositum est eius quod precedens expositio credit, quia virtutes intellectuales sunt.

simpliciter non solum nobiliora entia, sed nobiliores uirtutes moralibus, licet sint ignobiliores secundum communem rationem virtutis, quæ magis conuenit moralibus: immo eis simpliciter, & intellectualibus secundum quid. Sed hæc maior nobilitas, scilicet habere communem rationem uirtutis simpliciter, non dat maiorem nobilitatem simpliciter, sed secundum quid: quia spectat ad esse principium actus. Vnde, ut in littera dicitur, non sumitur nobilitas simpliciter maior, sed secundum quid: & similiter ex eo quod intellectualis uirtutes sunt secundum quid uirtutes secundum communem uirtutis rationem, non nisi secundum quid ignobiliores censentur. Et propterea in littera concluditur, quod uirtutes intellectuales, licet minus communem uirtutis rationem habent, sunt nobiliores habitus simpliciter & non in ratione habitus. Si enim essent nobiliores in ratione habitus tantum, essent nobiliores secundum quid, cum sit practicum valde commune. vnde prima propositio est simpliciter vera & formalis, scilicet, Virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus: quia ex proprijs rationibus ipsæ uirtutes uidentur sibi maiorem nobilitatem, quam morales. Tertia autem propositio est vera cum determinatione: vnde & in littera non habetur. Nec acceptarem eam nisi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales sunt nobiliores uirtutes secundum communem rationem uirtutis, quam intellectuales: sine hac enim determinatione contradictoriam concederem. Nec obstat doctrina superius habita in quest. 56. & pluries repetita de uirtute simpliciter, & secundum quid: quia secundum communem uirtutis rationem intelligitur, hunc sensum memento reducere, ubi similia inuenies.

In corpore eiusdem articuli aduerte primò, quod Scotus cum sequacibus, quia tenet uoluntatem nobiliorem intellectu, consequenter ponit uirtutem moralem nobiliorem prudentiam, quæ est intellectualis. & non solum in hoc principio discordat, sed quia ponit prudentiam & uirtutem moralem circa idem obiectum, ac per hoc æqua est apud ipsum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet sit idem obiectum materiale, puta, agibile: prudentiæ tamen obiectum est sub ratione ueri: uirtutis autem moralis sub ratione boni: ueri autem ratio nobilior est simpliciter, quia absolutior. Aduerte secundò, ne te decipiat materia intellectualis uirtutis, puta artis, & propterea neget eam nobiliorem simpliciter, respice ad rationem litteræ, quia scilicet est de eis in uniuersali, & quiesces non abnegando ignobilitatem secundum quid pro quanto ad uiliam experiendo descendit. utrumque enim arti conuenit, ut in primo Metaphysicæ dicitur, iudicare scilicet: & agere. & propterea sic suscipere memento, quod prudentia & ars sint circa singularia, ut prius & essentialius, in quantum cognoscitiue sint circa uniuersalia: vnde nobilitatem simpliciter trahunt, ut in littera dicitur.

In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium arduum occurrit in uia authoris, & simpliciter, quomodo scilicet sit uerè prudentiam dirigere morales uirtutes etiam in præstituentem finem: & simpliciter quidem in Secunda Secunda discutendum erit in q. 47. Ad hominem uero nunc duplici ratione differendum puto. Primò, quia hoc repugnare uideatur superius dictis, & inferius in Secunda secunda loco allegato. superioribus quidem pro quanto dictum fuit, quod prudentia principium, quod est finis, habet a uirtute morali: quia qualis uniuersaliter est, talis ei finis uideatur, inferioribus autem, quia expresse negabitur ex proposito, prudentiam præstituentem finem moralibus uirtutibus. Secundo, quia ex hoc pendet principale intentum huius articuli quod ad prudentiam, an scilicet nobilior sit prudentia uirtute morali, ut uis argumenti tangit.

Ad huius difficultatis euidentiã ponendus ante oculos est progressus nostre mentis in istis, ut ex eo ratione dictorum sumere & reddere ualeamus, & quid simpliciter, & quid in quid intelligatur, discernamus. In mente nostra primo oritur quod synderesis, quæ non solum omne bonum prosequendum, & malum fugiendum, sed bonum rationis appetendum, & malum oppositum uitandum iudicium naturaliter. & hinc in appetitu naturaliter inest non solum inclinatio ad bonum prosequendum, & malum uitandum, sed beatitudinem appetendam, & miseriam fugiendam: sed imperfecta quædam inclinatio ad uiuendum secundum rectam rationem. Et licet synderesis uirtus, quia est intellectus principiorum, inclinatio tamen hæc appetitus non est uirtus, quia imperfecta. Ratio autem quæ in appetitu non est perfecta naturaliter inclinatio, ut sit efficiens ad uirtutem, sicut in ratione est iudicium naturale iustitiam ad uirtutem, est, quia apprehensio trahitur ad se, & iudicium

Art. III.

non solum omne bonum prosequendum, & malum fugiendum, sed bonum rationis appetendum, & malum oppositum uitandum iudicium naturaliter. & hinc in appetitu naturaliter inest non solum inclinatio ad bonum prosequendum, & malum uitandum, sed beatitudinem appetendam, & miseriam fugiendam: sed imperfecta quædam inclinatio ad uiuendum secundum rectam rationem. Et licet synderesis uirtus, quia est intellectus principiorum, inclinatio tamen hæc appetitus non est uirtus, quia imperfecta. Ratio autem quæ in appetitu non est perfecta naturaliter inclinatio, ut sit efficiens ad uirtutem, sicut in ratione est iudicium naturale iustitiam ad uirtutem, est, quia apprehensio trahitur ad se, & iudicium

quod ratio uirtutis magis competat uirtutibus moralibus, quam uirtutibus intellectualibus: quæ uirtutes intellectuales sint nobiliores habitus simpliciter.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod uirtutes morales sunt magis permanentes, quam intellectuales propter exercitium earum in his, quæ pertinent ad uitam communem. Sed manifestum est, quod obiecta disciplinarum, quæ sunt necessaria, & semper eodem modo se habentia, sunt permanentiora, quam obiecta uirtutum moralium, quæ sunt quædam particularia agibilia. Quod au-

perficiunt secundum esse, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in se, & perficitur in ademptione rei. Ex hoc enim prouenit, quod inclinatio ad bonum eger habitu resistente electionem, in uoluntate quidem quod ad bonum rationis in operationibus, in appetitu uero sensitiuo quod ad bonum rationis in passionibus, qua adipiscitur finem, & ipsa impotens ad hoc a ratione uirtutis deficiat: lumen autem naturalis iudicij hoc a principia tali adminiculo non egeat, sed in seipso manens semper sit principium actus perfecti, quod est iudicare. Synderesis igitur in intellectu indicante & proponente non solum uirtutem ultimam, sed fines proprios uirtutum moralium, dum in passionibus & operationibus secundum rationem uiuendum uideat, & appetitu inchoatiue inclinatio ad hos fines, scilicet bonum rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus &c. discurretur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumendo aliquod minus uniuersale, puta, abstinerere delectationibus ueneris, reipublicam defendendam, &c. concluditur modus in delectationibus, & sic de alijs. Hic autem dicitur, quod prudentia generatius est, & conclusio eius est modus in operationibus, seu passionibus seruandis, qui nihil aliud est quam modum rationis in materia morali. principium autem est synderesis ex parte apprehensiuæ, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiscentijs & delectationibus ex parte appetitiua. Ad hunc quoque discursum perfectum, iudicio scilicet præcepto, sequitur in appetitu conclusio electionis qua eliguntur eligimus delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonum illud rationis. In hac enim electione potest periclitari simul duo ex parte obiecti, scilicet passionis ipsas modum, & modum ipsum: & inueniri quod modus spectat ad uirtutem moralem uirtutis, quia est ipsum rationis bonum partem in materia morali: passionis autem ipse spectat ad quod est ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum rationis. Et sicut prudentia generatur frequenti discursu ex parte sic præexistente & concludente medium: ita uirtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul. generatur tamen ita utraque uirtus sic connectitur, ut humana ratio non solum synderesi, sed prudentia rectificata de fine uirtutis, & de eodem applicato ad minus uniuersale, quam sit uniuersale synderesis, uel etiam ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium: & rursus mota non solum ad appetitum naturali talis finis, sed perfecta uirtute inclinante in bonum finem, discurret ad superiores conclusiones, donec perueniat ad perfectionem status uirtutis, uel ad firmandum eandem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic est progressus mentis nostre, in quo tripliciter aduenit potes distinctionem, unde clarificari ambigua occurrunt possunt. Prima est de fine uirtutis moralis, quod sumitur simpliciter, scilicet absolute, seu in sua communitate, & applicatur ad speciales actus occurrentes in exercitio uirtutis humane. Secunda est de uirtutibus moralibus & prudentia, quod sumitur dupliciter, scilicet in fieri, & in facto esse secundum effectum

77. q. 30.

cap. r. paulo ante finem tom. 5.

cap. 9. 20. 6.

tionalis, vt ex dictis patet. ¶ secundum autem obiectum siue materiam, quia est circa operationes, quibus homo ordinatur non solum in seipso, sed etiam ad alterum. vnde iustitia est præclarissima virtutum, vt dicitur in 5. Ethic. * Inter alias autem virtutes morales, quæ sunt circa passiones, tantò in vnaquaq; magis relucet rationis bonù, quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi. Maximum autè in his quæ ad hominem pertinent, est vita. a qua omnia alia dependent. & ideo fortitudo, quæ appetituum motù subdit rationi in his quæ ad mortem & vitam pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passiones, tamen ordinatur infra iustitiam. Vnde Philos. dicit in 1. Rhet. * quòd necessesse est maximas esse virtutes, quæ sunt alijs honoratissimæ, siquidem est virtus potentia benefactiua. propter hoc fortes & iustos maxime honorat hæc quidè in bello, s. fortitudo, hæc autem. iustitia & in bello, & in pace utilis est. Post fortitudinem autè ordinatur temperantia, quæ subijcit rationi appetitù circa ea quæ immediate ordinatur ad vitam vel in eodem secundum numerum, vel in eodem secundum speciem, s. in cibis, & venereis. & sic istæ tres virtutes simul cum prudentia dicuntur esse principales etiam dignitate. Secundum quid autè dicitur aliqua virtus esse maior, secundum quod administratum, vel ornamentum præbet principali virtuti: sicut substantia est simpliciter dignior accidente, aliquod tamen accidens est secundum quid dignius substantia, in quantum perficit substantiam in aliquo esse accidentali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus liberalitatis oportet quod fundetur super actum iustitiæ. Non enim esset liberalis datio, si non de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. vnde liberalitas sine iustitia esse non posset, quæ secernit suum a non suo. Iustitia autè potest esse sine liberalitate: vnde iustitia simpliciter est maior liberalitate tanquam cõior, & fundamentum ipsius. Liberalitas autem est secundum quid maior, cum sit quidam ornatus iustitiæ, & supplementum eius.

AD SECUNDVM dicendum, quod patientia dicitur habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus non solum excludit iniustam vindictam, quam etiam excludit iustitia: neque solum odium quod facit charitas: neque solum iram, quod facit mansuetudo: sed etiã excludit tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium prædictorum. & ideo in hoc est perfectior & maior: quia in hac materia extirpat radicem: non autè est simpliciter perfectior omnibus alijs virtutibus: quia fortitudo non solum sustinet molestias absque perturbatione, quod est patientiæ, sed etiã ingerit se eis cum opus fuerit. vnde quicumque est fortis, est patiens, sed non cõuertitur. est autem patientia quædam fortitudinis pars.

AD TERTIVM dicendum, quod magnanimitas non potest esse nisi alijs virtutibus præexistentibus, vt dicitur in 4. Ethicorum. * vnde comparatur ad alias, sicut ornatus earum: & sic secundum quid est maior omnibus alijs, non tamen simpliciter.

¶ Super Questionis 166. Articulum quintum.

ARTICVLVS V.

Verum sapientia sit maxima inter virtutes intellectuales.

¶ In artic. 5. eiusdem 66. q. in responsione ad quartum, nota auream doctrinam, quare sapientia rationes terminorum maxime vniuersa-

Supra q. 57. art. 2. ad 2. & infra q. 68. art. 7. cor. & 1. Eth. princ. & lib. 6. lec. 6. & 7.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod sapientia non sit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enim maius est

eo cui imperatur: sed prudentia videtur imperare sapientiæ. dicitur enim 1. Ethic. * quod quale disciplinarum debitum est esse in ciuitatibus, & quale vnumquodque addiscere, & vsque quo, hæc præordinat, scilicet politica, quæ ad prudentiam pertinet, vt dicitur in 6. Ethic. ¶ cum igitur inter disciplinas etiam sapientia contineatur, videtur quod prudentia sit maior, quam sapientia.

¶ 2. Præ. De ratione virtutis est, quod ordinet hominem ad felicitatem. est enim virtus dispositio perfecti ad optimum, vt dicitur in 7. Physic. * sed prudentia est ratio agibilibus, per quæ homo ad felicitatem perducitur: sapientia autem non considerat humanos actus, quibus ad beatitudinem peruenitur. ergo prudentia est maior virtus quam sapientia.

¶ 3. Præ. Quanto cognitio est perfectior, tanto videtur esse maior: sed perfectiorem cognitionem habere possumus de rebus humanis, de quibus est scientia, quam de rebus diuinis, de quibus est sapientia, ut distinguit Aug. in 1. de Trinitate. * Quia diuina incomprehensibilia sunt, secundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. ergo scientia est maior virtus quam sapientia.

¶ 4. Præ. Cognitio principiorum est dignior quam cognitio conclusionum: sed sapientia concludit ex principijs indemonstrabilibus, quorum est intellectus, sicut et alia scientia. ergo intellectus est maior virtus, quam sapientia.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 6. Ethicorum, * quod sapientia est sicut caput inter virtutes intellectuales.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, * Magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur ex obiecto: obiectum autè sapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium: consideratur enim causam altissimam, quæ Deus est, vt dicitur in principio Metaphisicorum. * Et quia per causam iudicatur de effectu, & per causam superiorem de causis inferioribus, deest, quod sapientia habet iudicium de omnibus virtutibus intellectualibus, & eius est ordinare omnes, & ipsa est quasi architectonica respectu omnium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum prudentia circa res humanas, sapientia verò circa causam altissimam, impossibile est quod prudentia sit maior virtus sapientiæ, nisi vt dicitur in 6. Ethicorum. * maximum eorum quæ sunt in mundo, esset homo. Vnde dicendum est, quod sicut in eo lib. dicitur, ¶ quod prudentia non imperat sapientiæ, sed potius e conuerso: quia spiritualis sapientia dicitur dicat omnia, & ipse a nemine iudicatur, vt dicitur 1. ad Corinthios. 2. Non enim prudentia habet se intrinsece de altissimis, quæ considerat sapientia: sed imperat hominibus, quæ ordinantur ad sapientiã, s. quomodo homines debeant ad sapientiam peruenire. vnde in hoc est prudentia, seu politica, ministra sapientiæ: introducit ad eam preparans ei viam, sicut ostiarius ad regem.

AD SECUNDVM dicendum, quod prudentia consideratur quibus peruenitur ad felicitatem: sed sapientia considerat ipsum obiectum felicitatis, quod est altissimum

liuor considerat, fit in 4. Metaphisicorum, quia scilicet ens proprius effectus, in 2. ca. 2. quod in prima parte dicitur, & dicitur iudicatur de principijs, quia scilicet eorum causa considerat rationes terminorum. iudicatur enim rei per illas causas fit. Iudicatur autem sapientia de principijs ex rationibus terminorum, non tanquam explicans medium terminum latentem principijs, aut residuum altera causa terminorum, sed tanquam dans eis intrinsecam constitutionem eorum rationes, scilicet terminorum, & in eodem resoluens in la. &c. & propriam defendit illa causa arte videtur.

Hic de quibus est scientia, quam de rebus diuinis, de quibus est sapientia, ut distinguit Aug. in 1. de Trinitate. * Quia diuina incomprehensibilia sunt, secundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. ergo scientia est maior virtus quam sapientia. ¶ 4. Præ. Cognitio principiorum est dignior quam cognitio conclusionum: sed sapientia concludit ex principijs indemonstrabilibus, quorum est intellectus, sicut et alia scientia. ergo intellectus est maior virtus, quam sapientia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum prudentia circa res humanas, sapientia verò circa causam altissimam, impossibile est quod prudentia sit maior virtus sapientiæ, nisi vt dicitur in 6. Ethicorum. * maximum eorum quæ sunt in mundo, esset homo. Vnde dicendum est, quod sicut in eo lib. dicitur, ¶ quod prudentia non imperat sapientiæ, sed potius e conuerso: quia spiritualis sapientia dicitur dicat omnia, & ipse a nemine iudicatur, vt dicitur 1. ad Corinthios. 2. Non enim prudentia habet se intrinsece de altissimis, quæ considerat sapientia: sed imperat hominibus, quæ ordinantur ad sapientiã, s. quomodo homines debeant ad sapientiam peruenire. vnde in hoc est prudentia, seu politica, ministra sapientiæ: introducit ad eam preparans ei viam, sicut ostiarius ad regem.

num intelligibile. Et si quidē esset perfecta consideratio sapiētiā respectu sui obiecti, esset perfecta felicitas in actu sapiētiā: sed quia actus sapiētiā in hac vita est imperfectus respectu principalis obiecti, quod est Deus: ideo actus sapiētiā est quadam inchoatio, seu participatio futurā felicitatis. & sic propinquius se habet ad felicitatem, quam prudentia.

AD TERTIVM dicendū, quod sicut Philof. dicit in 1. de aīa. * Vna notitia praeferatur alteri aut ex eo, quod est nobiliorum, aut propter certitudinem. Si igitur subiecta sint aequalia in bonitate & nobilitate, illa quae est certior, erit maior virtus: sed illa quae est minus certa de altioribus & maioribus praeferatur ei, quae est magis certa de inferioribus rebus. vnde Philof. dicit in 2. de celo. * quod magnū est de rebus caelestibus aliquid posse cognoscere, etiam debili & topica ratione. Et in 1. de partibus animalium ¶ dicit, quod amabile est magis, paruum aliquid cognoscere de rebus nobilioribus, quam multa cognoscere de rebus ignobilioribus. Sapiētia igitur ad quā prinēt Dei cognitio, homini maxime in statu huius vitae nō potest perfecte advenire, ut sit quasi eius possessio, sed in hoc solius Dei est, ut dicitur in 1. Met. * sed tū illa modica cognitio, quae per sapiētiā de Deo haberi potest, omni alij cognitioni praeferatur.

AD QVARTVM dicendū, quod veritas & cognitio principiorum indemonstrabilium dependet ex ratione terminorū. Cognitio enim quid est totū, & quid est pars, statim cognoscitur, quod omne totū est maius sua parte: cognoscere autem rationem entis & nō entis, & totius & partis, & aliorum quae consequuntur ad ens, ex quibus sicut ex terminis constituitur principia indemonstrabilia, pertinet ad sapiētiā: quia ens commune, est proprius effectus causae altissimae, scilicet Dei. Et ideo sapiētia non solum vitur principijs indemonstrabilibus, quorum est intellectus, concludendo ex eis, sicut etiam alia scientia: sed etiam iudicando de eis, & disputando contra negantes. vnde sequitur, quod sapiētia sit maior virtus, quam intellectus.

A ex obiecto. cū autē tres virtutes Theologicae respiciant Deū sicut proprium obiectū, nō potest vna earū dici maior altera ex hoc, quod sit circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectū, quam alia: & hoc modo charitas est maior alijs. nā alia im portant in sui ratione quādam distantia ab obiecto. est enim fides de non visis: spes autē de non habitis, sed amor charitatis est de eo, quod iam habet: est enim amatum quodāmodo in amante, & etiā amans per affectū trahitur ad vnionē amati, propter quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc modo nō se habent fides & spes ad charitatem, sicut prudentia ad virtutē morālē. & de hoc propter duo. Primū quidē, quia virtutes Theologicae habent obiectum, quod est supra aīam humanam: sed prudentia & virtutes morales sunt circa ea, quae sunt infra hoīem. in his autē quae sunt supra hoīem, nobilior est dilectio, quam cognitio: perficitur enim cognitio, secundum quod cognita sunt in cognoscente: dilectio verō secundum quod diligens trahitur ad rem dilectam. id autē quod est supra hoīem, nobilior est in seipso, quam sit in hoīe: quia vnumquodque est in altero per modum eius, in quo est. econuerso autē est in his, quae sunt infra hoīem. Secundū, quia prudentia moderat motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes: sed fides nō moderat motū appetitiuū tendentē in Deū, quod pertinet ad virtutes Theologicas, sed solū ostendit obiectū. Motus autē appetitiuus in obiectū excedit cognitionē humanā, secundum illud ad Eph. 3. Superuenientē sciētiā charitatē Christi.

AD SECVNDVM dicendum, quod spes praesupponit amorem eius quod quis adipisci se sperat, qui est amor concupiscentia. quo quidem amore magis se amat qui concupiscit bonum, quam aliquid aliud. Charitas autem importat amorem amicitiae, ad quā peruenitur spe, ut supra dictum est.

AD TERTIVM dicendū, quod causa perficiēis est potior suo effectu, nō autē causa disponens. sic enim calor ignis esset potior quam aīa, ad quā disponit materiā: quod patet esse falsum. Sic autē fides generat spem, & spes charitatem, secundum scilicet quod vna disponit ad alterā.

ARTICVLVS VI.

Vtrum charitas sit maxima inter virtutes Theologicas.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod charitas non sit maxima inter virtutes Theologicas.

¶ Super Questionis 66. Articulum sextum.

¶ In articulo eiusdem 66. quod nihil scribendum occurrit, nisi quod omnia nota sunt.

¶ Cum enim fides sit in intellectu, spes autem & charitas in vi appetitiua, ut supra dictum est, videtur quod fides comparetur ad spem & charitatem, sicut virtus intellectualis ad moralem: sed virtus intellectualis est maior morali, ut ex dictis patet. ¶ ergo fides est maior spe & charitate.

¶ 2. Praet. Quod se habet ex additione ad aliud, vbi esse maius eo: sed spes, vbi se habet ex additione ad charitatem, praesupponit enim spes amorē, vt Aug. dicit in Ench. * Addit enim quendam motū protensionis in rem amatam, ergo spes est maior charitate.

¶ 3. Praet. Causa est potior effectu: sed fides & spes sunt causa charitatis. dicitur enim Matth. 1. in glo. ¶ quod fides generat spem, & spes charitatem. ergo fides & spes sunt maiores charitate.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria haec, maior autem horum est charitas.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictū est, magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur

QVAESTIO LXVII.

De duratione virtutum post hanc vitam, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione virtutum post hanc vitam.

ET circa hoc quaeruntur sex.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales maneat post hanc uitam.

¶ Secundo, Vtrum virtutes intellectuales.

¶ Tertio, Vtrum fides.

¶ Quarto, Vtrum remaneat spes.

¶ Quinto, Vtrum maneat aliquid fidei, vel spei.

¶ Sexto, Vtrum maneat charitas.

¶ Super questionis 67. Articulum primum.

¶ In primo articulo, quod scito Nouitio, quod distinctio litterae de formali & materiali, non est de ipsa essentia virtutis: tota enim remanet: sed de actu eius, quia non remanent res manens aut impellens, vel firmans passionem, quae sunt materia eius: sed perficiēs appetitū ad lequēdā rationem rectā, propterea dicitur, quod erunt quidē ibi virtutes, sed alio modo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtutes morales maneat post hanc vitam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod virtutes morales non maneat post hanc vitam. Prima Secundae S. Thomae. 3 Homines

Infr. art. 2. c. & ad 1. & 3. & q. 68. art. 6. & 2. q. 52. art. 3. ad 2. & 3. di. 3. q. 1. art. 4. & 4. distinc. 14. q. 3. art. 3. q. 3. & virt. q. 5. art. 1. c. 4.

confiderat. Metaphysice effectus. quodam parte dicitur. & quae de p... scilicet co... nta con... iones rem... indistinct... rei per illu... fit. Iudic... sapiētia de... p... ex r... terminorū... quādam... edium rem... nemem q... nis prin... aut reddat... causa v... sed tanqu... is immittit... unia con... s, scilicet... um, & in r... resoluto... & prop... ut illa ex... de videt.

diuinitas. de Te... secundum... scientia... a sapiētia... nior quam... ncludit... est intel... est man... dicit in... apud... Magn... siderat... cellit in... confidit... dī in p... de effect... oribus... nibus ali... nare om... uentia... usam ab... or virtus... um con... cendū... operat... virtualis... vt dī... romit... imperat... do homo... in hoc... roducit... ad regem... siderat... entia co... est altis... mum.